

Op naar het Andere Tijdperk

Werk voor iedereen

Laatst op een bijeenkomst over duurzaamheid riep CNV-voorzitter Paas uit dat er gebouwd moest worden, wat en waarvoor deed er niet toe. De zaal was verbaasd over dit staaltje van achterhaalde belangenbehartiging. Tien jaar geleden nog een begrijpelijk opkomen voor de bouwvakkers, anno nu behoren we te weten dat deze opvatting een directe bedreiging vormt voor de kleinkinderen van diezelfde bouwvakkers. Paas' voorganger Westerlaken – nog voor Terpstra - dacht al verder.*

We moeten blijikbaar bouwen omwille van de bouwsector, roken voor de tabaksindustrie, autorijden voor de autobranche en de asfaltleggers, vliegen voor de luchtvaart, verbruiken om de fabrieken aan de praat te houden. Inderdaad werden we bij elk dipje in de economie van alle kanten opgeroepen om vooral te kopen, dus extra te verkwisten. Hoe zo kritiek op onze hebzucht? Het systeem moet het er van hebben, cultiveert haar!

Waarom staan we niet stil bij dit in wezen absurde en kwalijke systeem? Omdat alles en iedereen er de gevangene van is. Er zit een door het geld aangedreven groeidwang in die een zweep legt over het produceren en, omwille van de afzet, ook over het consumeren. Deze economie is bezig haar eigen draagvlak, de biosfeer, te vernietigen en heeft dus, ondanks de geproduceerde welvaart die afleidend en verdovend werkt, een **zeer negatief resultaat** (we krimpen eigenlijk al een eeuw!). Nu met de klimaat- en kredietcrisis, de honger en ongelijkheid in de wereld, de verdwijnende bijen en zeevissen en het opraken van schoon water en fosfaat wordt het toch wel tijd om ons stevig achter de oren te gaan krabben. Helaas beseft 95% van onze bevolking nog niet wat onze kleinkinderen aan akeligs te wachten staat.

Op die bijeenkomst werd ook Herman Wijffels aangehaald : « Wij zitten niet in een tijdperk van verandering, maar in een verandering van tijdperk. » De economie wil men echter weer ouderwets aanjagen met het versterken van de banken, meer consumeren, arbeidstijdverkorting, ww-verlenging en dergelijke. Zo blijven we bij het systeem van het voortdurend produceren of verhandelen van één (soort) product dat dus ook even voortdurend afgezet moet worden. Zeker, vele producten zijn steeds nodig: brood en melk, krant en wegwerpluier, onderwijs en zorg, stroom en rechtspraak. Maar dat geldt niet voor auto's, schemerlampen, gewone luiers, huizen, toerisme, notariële diensten en bouwprojecten. De vraag daarnaar schommelt. Heel normaal, maar niet te tolereren door bedrijven die voortdurend en maximaal moeten produceren op straffe van ondergang.

De oplossing is **versoepeling van de hele bedrijvigheid**. Enerzijds door flexibilisering van de investeringsbeloning: minder verkocht, dan het geld niet meteen teruggetrokken zodat het bedrijf sneuvelt, maar minder geld naar de geldschieters. Er zijn al diverse constructies voorgesteld en gerealiseerd die geldschieters en bedrijven nauwer met elkaar verbinden. Anderzijds ook – minister Donner, iets voor u! - versoepeling van het personeelsbestand: het bedrijf kan dan met minder mensen op een lager pitje overeind blijven; bij aantrekkende vraag kan er weer met meer mensen gewerkt worden. Vele werkers hebben dan meerdere banen en daarmee loonbronnen, zodat ze niet langer vast zitten aan het wel en wee van één product. Vele mensen hebben meerdere gaven, zijn bekwame doe-'t-zelvers, klussers, verzorgers, opvoeders, moestuiniers, chauffeurs enz. En vele mensen houden wel van afwisseling. Maar (Donner, a.u.b. weer opletten...) **geen werkersflexibiliteit zonder kapitaalsflexibiliteit**. De scheve verhouding tussen kapitaal en arbeid moet nu, op weg naar het Andere Tijdperk, maar eens naar de mestvaalt van de geschiedenis!

De kredietcrisis, die vervolgens de reële economie ging afremmen, bracht de absurditeit van het voortdurend moeten produceren aan het licht. Want er ontstond afzetverzadiging – eigenlijk heel normaal en ook de reden van bijvoorbeeld de al oudere

depressie in Japan. Oorzaak: een starre bedrijvigheid. Daar komt nog bij dat, door het privé karakter van veel ondernemen en door de rendementsdwang, veel noodzakelijks in de maatschappij niet gedaan wordt. Wel nu, er komt een stuwmeer van baanlozen, dus, overheid, grijp die kans! Bovendien worden banken met overheidsgeld ondersteund; hun verliezen werden gesocialiseerd. Dus, overheid, alle recht, ja plicht om je te bemoeien met hun investeringen. In een meer sociale context kunnen ook aan de bestaande uitkeringen gemeenschapstaken gekoppeld worden. Geld en arbeid ruim voorhanden – wat wil een land nog meer als het drastische wendingen moet maken om naderende crises het hoofd te bieden en een heel andere economie moet opbouwen – gekalmeerd, intelligent, duurzaam en sociaal? Niet langer een aanbod- ja opdringeconomie (door het geld aangedreven) maar een economie afgesteld op de vraag, een vraag die binnen milieugrenzen blijft. We zullen niet veel meer kunnen produceren dan wat nodig is. *Ik ben bang dat dit echter geheel andere bestuurders en politici zou vereisen.*

In zo'n gekalmeerde economie blijft een vrije markt bestaan, met daarnaast dus collectieve toeleiding van arbeid – voor iedereen, al naar gelang kunnen en beschikbare tijd - naar publieke taken, zoals hulp bij de lokale energievoorziening, onderhoud en reparatie, sporten met lastige pubers en wat werken in de buurtmoestuin of het zorgcentrum. Iedereen aan het werk, en werk voor iedereen. Iedereen neemt naar vermogen deel aan de maatschappij. Een relocatisering van de economie, met meer regionale zelfvoorziening *overall ter wereld*, zal het antwoord zijn op de schaars wordende olie waar de huidige internationale arbeidsdeling en handel nu op drijven en die ons kwetsbaar maakt. Die relocatisering betekent een ombouw van de hele infrastructuur: de landbouw ecologisch en minder 'mega', de energievoorziening sterk lokaal, steden en vinexwijken 'eetbaar' gemaakt en bruisend van de ambachten, industrieterreinen omgezet in moestuinen, het platteland kleinschalig gerevitaliseerd, de fiscus vergroend met flinke ecotaxering, het privé-eigendom wat ingetoomd (! Denk aan de huizen- en grondspeculaties e.d.), onderwijs en wetenschap gericht op het Andere Tijdperk. Minder inkomensverschillen. Volop werk in deze opbouw van de andere wereld. Sterk beperkte maar levendige en verantwoorde handel, handel dus die niet te afhankelijk maakt en ook ontwikkelingslanden ruimte geeft voor hun regeneratie.** Beperking voorts van de kredietverlening en democratische besluitvorming over grote investeringen. Het geld van meester weer dienaar. De bedrijvigheid bevrijd; ondernemers die eindelijk echt verantwoord kunnen ondernemen. De burger niet meer gereduceerd tot consument of eenzijdige producent. Vakbonden die intelligenter aan belangenbehartiging kunnen doen.

Een meer sobere economie. Soms zullen er schappen leeg zijn. Maar tegelijk een meer arbeidsintensieve en gevarieerde economie, terwijl haar draagvlak, de biosfeer, zich hopelijk wat kan herstellen. Eindelijk dus weer enige groei! Een uitdagend, intelligent project met het perspectief van echte duurzaamheid, zingeving en herstelde gezamenlijkheid.

Willem Hoogendijk

zomer 2009

medewerker van Stichting Aarde, van de werkgroep Voor de Verandering – Alternatieven voor het neo-liberalisme, van het Franse tijdschrift over krimp *Entropia* en van de beweging Towns in Transition. Auteur van *The Economic Revolution* (1991) en *Economie Ondersteboven* (1993). www.aarde.org

* Zie de brochure van de auteur *Zeker werk en verantwoord ondernemen* (1994, voorwoord Anton Westerlaken). wh@aarde.org

** Minder kwetsbaar makende monoprodukties voor de export, weer meer eigen, stevige, gevarieerde economie.